

**Oponentský posudek k dizertační práci Mgr. Branislava Mička:
„Geopolitics of Border Hardening: Protecting Statehood through Re-territorialization“
na katedře politologie IPS FSV UK**

Dizertační práce Branislava Mička se v rozsahu 198 stran v angličtině psaného textu věnuje stále aktuálnímu a z hlediska geopolitického výzkumu velmi relevantnímu tématu důvodů konstrukce hraničních bariér (v podobě zdí, plotů, valů) státy na (většinou) svých hranicích. Hlavní výzkumná otázka, která se prolíná celou prací zní, proč státy stavějí bariéry omezující přeshraniční pohyb. Text práce *systematicky* směřuje k zodpovězení této otázky a předkládá argumenty pro vysvětlení, že bariéry jsou stavěny, pokud „těžko identifikovatelní cizinci“ (angl. *hard-to-identify strangers*) ohrožují politicko-ekonomickou dělbou teritoria a způsob života na něm, přičemž tyto vlastnosti jsou politickou reprezentací státu i většinou populace chápány jako specifický *nomos*. Ačkoliv autor předkládá i alternativní vysvětlení, tato mají k systematické analýze poměrně daleko, a práce se tak jednoznačně staví za vysvětlení skrze strukturálně pojatý, a dosavadní literaturu integrující, koncept *nomos*, inspirovaný pracemi Carla Schmitta. Teoretické argumenty jsou posléze podepřeny empirickou evidencí ze sedmi případových studií.

Autor v práci provádí systematickou a podrobnou rešerši odborné literatury k problematice hranic, teritoriality a výstavby hraničních bariér. To mu slouží jako základ pro klasifikaci čtyř explanačních proudů výstavby bariér, načež navrhuje vlastní přístup, který usiluje o integraci dosavadních forem explanace. Práce s odbornou literaturou je obecně silnou stránkou tohoto textu. Oceňuji také snahu o definování nového přístupu ke studiu tématu. Ačkoliv je přínos práce autorem vnímán primárně v teoreticko-konceptuální rovině, empirická kapitola je též detailní (ač nutno podotknout, že míra podrobnosti popisu se mezi jednotlivými případy velmi liší). Části práce byly (v mírně pozměněné podobě) autorem publikovány jako samostatné články v akademických časopisech, což rovněž zvyšuje jejich relevanci. Po formální stránce práci hodnotím jako velice kvalitní. Text je velmi dobře a čtivě napsaný. Vzhledem k rozsahu se v něm vyskytuje jen minimum chyb v gramatice a větné skladbě, stejně jako téměř žádné překlepy a další formální nedostatky. Na závěr výčtu pozitiv je potřeba podotknout, že oproti původní verzi (k malé obhajobě) došlo k výraznému posunu z hlediska širě využití literatury, argumentační přesnosti, transparentnosti výzkumu i provázanosti jednotlivých částí práce. I přesto v práci zůstala některá slabší místa, která se v následujícím textu pokusím naznačit.

Hlavním konceptem, na němž je práce vystavěna, je *nomos* a z něj odvozené koncepty *socius* a *hostis*. *Nomos* je chápán jako přimknutý – skrze specifickou apropriaci prostoru a distribuci teritoria (angl. *land division*) a způsob života na něm (angl. *way of life*) – k určitému teritoriu,

Přírodovědecká fakulta UK

Martin Lepič

přičemž tato vazba a vymezení prostoru je historicky a strukturálně dané a tudíž srozumitelné politické reprezentaci státu i většině populace. I přes zlepšení konceptualizace a argumentace však koncept *nomos* zůstal omezen strukturalistickým pojetím (např. „*mind-independent*“), které staví na primordiálně chápaném způsobu života na daném teritoriu (viz pojmy „*underlying political order*“, „*extra-legal agreement*“, apod.) a podceňuje instrumentální povahu produkovaného diskurzu ve vztahu k populaci a tím i variabilitu způsobů života uvnitř hranic a naopak také identitární vazby přeshraničního charakteru. Toto zřejmě vychází z výhradního zaměření na analýzu mediálních zpráv v angličtině, která neumožnila hlubší náhled na specifika případů a nepřinesla dostatečnou kritickou reflexi hlavního konceptu a s ním spojených teoretických předpokladů. Konkrétní ukázkou tohoto nesouladu se pokusím ukázat na příkladu Maďarska. Autor na začátku kapitoly konceptualizuje maďarský *nomos* jako historické území, které je vymezené užíváním maďarštiny jakožto hlavního národotvorného kritéria. S tím by se dalo souhlasit. Avšak toto vymezení je v rozporu s vedením hraničního plotu tak, aby daný *nomos* chránil před *hostēs*, neboť v realitě odděluje Maďarsko od Vojvodiny, která historicky spadá pod maďarský *nomos*, čili ho rozděluje vedví. Pojednání o tomto problému v práci bohužel absentuje. Je samozřejmě absurdní domnívat se, že by maďarská vláda mohla postavit plot mezi Vojvodinou a Srbskem. Avšak ukazuje to, že hlavní tendence nevychází ze strukturálně podmíněné nutnosti ochrany singulárního *nomos*, nýbrž z intencí, možností a instrumentální kalkulace politických režimů. Ostatně hlubší analýzy politických režimů států, které hraniční bariéry staví, a jejich strategie v domácí i zahraniční politice v práci nejsou.

Nezodpovězené zůstávají také otázky týkající se vnitro-teritoriální variability způsobů života. Konkrétní příklad mohu uvést u hraničního plotu na turecko-syrské hranici. Autor uvádí, že plot byl postaven na základě obavy Turecka z aktivit kurdských militantů ve válce v Sýrii a jejich propojování napříč hranicemi (ač přítomnost IS také mohla hrát ve výstavbě roli). Ale interpretace tohoto kroku jakožto způsobu ochrany tureckého *nomos* je zarážející, neboť plot fakticky odděluje Kurdy obývané oblasti Turecka a Sýrie. Vyjdeme-li z dlouhodobé identifikace Kurdů v protikladu k tureckému státu a z významu etnické identifikace uvnitř skupiny, lze předpokládat, že způsob života na obou stranách plotu bude podobný, přičemž je to právě jejich větší propojování, co jde proti zájmům politického režimu Turecka. Analýza politiky mobilizace tohoto režimu v textu bohužel absentuje. Podíváme-li se na teritoriální vymezení tureckého *nomos* optikou druhého autorova kritéria – politicko-ekonomické dělby teritoria, je pravda, že lze vysledovat mnohem větší rozdíly dané hranicí, zejména co se týče formální ekonomiky a politiky. Avšak jak bylo doloženo jinými výzkumy z regionu, neformální vazby vycházející ze sítí lokálních politických a ekonomických vztahů hrají hlavně v příhraničních regionech mnohdy významnější roli, než ty oficiální. Celkově mi proto v textu chybí reflexe činnosti neformálních aktérů v příhraničních oblastech a jejich potenciální vliv na *nomos*.

Přírodovědecká fakulta UK

Martin Lepič

Poslední příklad nesouladu mezi konceptualizací *nomos*, jež je v návaznosti na přístup Carla Schmitta v práci historicky *primordiální* a strukturálně podmíněná, a dynamicky variabilním (v čase) zájmem politických režimů vidím v případové studii Maroka. Je-li *nomos* skutečně vázán k historickému teritoriu a tradičnímu způsobu života populace na něm, nevysvětluje to vojenské obsazení Západní Sahary marockými vojsky v krátkém časovém období a konstrukci bariéry jako ochrany tohoto (nově kolonizovaného) území a nikoliv tradičního marockého *nomos*. Konceptuální nejednoznačnosti a nepřesnosti v pojetí a vymezení *nomos* tudíž mají důsledky pro interpretaci evidence z empirických případů, přičemž tato samotná evidence je limitovaná metodou analýzy. Toto by si zasloužilo hlubší reflexi.

Jako určité omezení vnímám i přílišný pozitivisticky laděný důraz na nalezení jednoznačných vysvětlujících faktorů výstavby zdí. Oproti tomu je kauzální souvislost v realitě vrstvená, a to jak z hlediska faktorů, tak i prostoru. To se projevuje např. u faktorů diskurzu, které mnohdy nemají přímý vliv na výstavbu zdí, ale jsou klíčovým facilitátorem, neboť pomáhají vytvářet umožňující prostředí, v jehož rámci lze výstavbu hraniční bariéry obyvatelstvu ospravedlnit. Další příklad se pojí s argumentem, že stavba hraničních zdí souvisí s identitou (primordiálně chápanou skrze způsob života na teritoriu) a nikoliv s diskurzem (str. 9). Z logiky konstruktivistického přístupu ke studiu nacionalismu a národních identit se ale jedná o falešné dilema, neboť identita neexistuje sama o sobě, nýbrž vychází z diskurzu a apropriace (nejen) národní historie a teritoria. Národní identifikace je zde akceptací veřejného diskurzu na individuální úrovni, nikoliv objektivním znamením, které čeká na objevení. Dále, pojetí identity je v práci exkluzivisticky laděné, takže nebere v potaz význam *duální* identifikace (a související afiliaci ke státu a regionu), která je klíčová hlavně v případě národnostních minorit v příhraničních periferiích. S tím souvisí i časté téma v politické geografii v posledních letech – ontologická bezpečnost (str. 20) není vztažena jen ke státu, ale často k sub-státním skupinám či entitám. Toto vše má dopady na životaschopnost zde konceptualizovaného pojetí *nomos*. Zároveň to ukazuje, že takto pojatý konceptuální rámec práce musí být konfrontován literaturou ke konstruktivistickému pojetí nacionalismu, a to bez ohledu na to, že autor nemá zájem závěry o nacionalismu vyvozovat (str. 4).

Nepopírám, že část mé kritiky práce vychází z odlišných ontologických a epistemologických východisek mezi mnou a autorem, stejně jako z mého výzkumného zaměření na minoritní, se státem jen částečně (či vůbec) afilované skupiny. Na druhou stranu je např. i autorovo pojetí prostoru a *territoriality*, které jsou v této práci základem pro konceptualizaci *nomos*, v rozporu s převažujícím chápáním těchto pojmů v současné politické geografii, aniž by to bylo v textu reflektováno. Poslední minimálně tři dekády se političtí geografové a geografky snaží ukázat, že prostor (multi-měřítkově chápaný) není jen pasivní plochou na níž se věci dějí, nýbrž hraje aktivní roli v ovlivnění popisovaných událostí. Teritorium je tu prostor ohraničený politickou

mocí, v němž se prolínají lokální, regionální, státní a supra-státní zájmy a tendence, přičemž hranice teritoria nemají logiku *frontiers*, nýbrž jsou formovány prostorem, který rozdělují, ale který je relačně provázaný. Chce-li práce přispět k současné politicko-geografické literatuře, měla by tato pojetí brát v potaz (ač třeba kriticky). Chybí také popis *pozicionality* autora.

Datový rámec pro analýzu využívá novinové články z různých online periodik získané skrze databázi *Factiva*. Vyhledání článků proběhlo skrze klíčová slova a jejich kombinace. Autor uvádí algoritmy výběru i počty nalezených článků, které vstoupily do první fáze analýzy. Zde je nutno říct, že transparentnost popisu zdroje dat se podstatně zlepšila. Avšak autor nakonec neanalyzoval veškeré nalezené články, nýbrž pouze jejich *subset*, přičemž není řečeno, jakým způsobem byl tento subset vybrán a jak je výběr reprezentativní, resp. odolný vůči zkreslení. Taktéž není uvedeno, kolik článků vstupovalo do finální analýzy ani jakými metodami byly informace z článků extrahovány. Jednalo se o osobní čtení a subjektivní vytahování informací, nebo byla aplikována některá z metod objektivizace? Využil autor software umožňující systematické analýzy velkého množství textových dat, nebo vše probíhalo postupným čtením a skládáním informací? Jelikož odpovědi na tyto otázky nejsou zodpovězeny v práci, myslím, že by měly zaznít alespoň při obhajobě.

Hlavní metodou, kterou autor v analýze aplikuje je sledování procesu (angl. *process tracing*). V textu jsou popsány základní náležitosti metody i jednotlivé navazující fáze sběru evidence. Jako důkazní test je využit *smoking-gun* test, který je považován za potvrzený, dochází-li k chronologické a prostorové souvislosti mezi s chápáním *nomos* souvisejícími událostmi a výstavbou hraniční bariéry. Avšak jak jsem již psal v posudku k malé obhajobě, práce nebere v potaz nuance metody sledování procesu dle síly nezbytných a dostačujících podmínek a (ne)existence protiargumentů nad rámec několika alternativních faktorů. Domnívám se, že je velmi odvážné interpretovat výsledky tvrzením, že *smoking-gun* test byl ve všech případech potvrzen (např. *straw-in-the-wind* test není brán v potaz).

Závěrem posudku bych rád uvedl, že i přes značné zlepšení a propracování práce v ní nadále vidím několik míst, která by měla být lépe kontextualizována s ohledem na aktuální literaturu k souvisejícím tématům a jejichž argumentace by měla být podrobena kritické reflexi vlastní konceptualizace a metody. V posudku jsem se na tato místa zaměřil, z čehož pramení i jeho kritičnost. Na druhou stranu je nutné říct, že práce pomocí zdařilé rešerše odborné literatury diskutuje a klasifikuje dosavadní literaturu k tématu a snaží se přijít s vlastním integrujícím přístupem. Dizertační práce Branislava Mička dle mého názoru splňuje požadavky kladené na tento práci a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Praze, 4. 12. 2023

Martin Lepič

Přírodovědecká fakulta UK

Martin Lepič